

Lausunto: HE 135/2024 vp (11. marraskuuta 2024). Hallituksen esitys eduskunnalle työttömyysturvain ja työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain 4 ja 8 §:n muuttamiseksi. <https://www.eduskunta.fi/pdf/HE+135/2024>

Markus Jäntti

Kansantaloustieteen professori, Tukholman yliopisto

12. marraskuuta 2024

Eduskunnan Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle

Annan kutsuttuna asiantuntijana kunnioittavasti Eduskunnan Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle lausunnon hallituksen esityksestä eduskunnalle työttömyysturvain ja työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain 4 ja 8 §:n muuttamiseksi (HE 135/2024 vp, 2024).

Hallituksen esityksessä on kaksi pääasiallista muutosta, työllisyyspalveluihin osallistumisen ajalta maksettavasta korotetusta päivärahasta sekä siihen liittyen korotetusta liikkuvuusavustuksesta luopuminen ja vanhempien luona asuvan osittaista työmarkkinatukea saavan tuen vähimmäismäärän alentaminen 35 prosenttiin täydestä työmarkkinatuesta nykyisestä 50 prosentista. Esitykseen liittyy muutamia lisämuutoksia, jotka viettäisiin lainsäädäntöön näiden muutosten johdosta ja/tai mukana. Näitä ovat ensin mainitun toimenpiteen aiheuttamat muutokset työttömyysturvan rahoitusta koskeviin säädöksiin ja jälkimmäisen osalta esimerkiksi esitykset tulolajeista, joita ei toimenpiteen osalla kohdella tuloina.

Kummankaan toimenpiteen ei arvioida johtavan merkittäviin työllisyysvaikutuksiin. Toimenpiteiden vaikutuksia on vaikea luotettavasti arvioida, koska tällaisten toimien vaikutuksista ei juuri Suomesta ole tutkimusta. Nämä, kuten aiemmin eduskuntakauden aikana päätetyt työttömyysturvan kiristykset toimeenpannaan hankalassa suhdannetilanteessa. Työllistyminen on todennäköisesti heikompaa kuin parempien suhdanteiden aikana ja toisaalta työttömyysturvan kielteiset vaikutukset ovat matalasuhdanteessa vähäisemmät. Muutos myös toteutetaan samaan aikaan kuin joukko aiempia muutoksia, ehkä keskeisimpänä ansiopäivärahan porrastaminen työttömyyden keston mukaan, on astumassa voimaan. Kokonaisuutta usean eri samanaikaisen muutoksen keskellä ei välttämättä ole helppo hahmottaa, varsinkaan työttömien itsensä toimesta.

Työvoimapolitiittisen ja muun koulutuksen kannusteiden heikentämistä työttömien osalta on kuitenkin vaikeata pitää viisaana toimenpiteenä. Minkä verran tällä heikennyksellä on vaikutusta koulutukseen osallistumiseen on mahdoton arvioida. Ehkä esityksen laatija on oikeassa veikatessaan, että vaikutus on pieni tai olematon, lähinnä koska palveluihin osallistuminen on velvoittavaa. Esityksen laatija ei tietenkään tätä tiedä.

Työmarkkinatuen alentaminen vahvistaa periaatteessa työllistymisen kannustimia. On kuitenkin todennäköistä, että tässä ryhmässä kannusteisiin reagoidaan vähemmän kuin ansio- ja peruspäivära-

haa saavien joukossa. Jo verrattain alhaista tukea saavien tuen heikentäminen entisestään voi aiheuttaa toisenlaisia käyttäytymisvaikutuksia. Alennettua tukea saavat saattavat enenevästi pyrkiä asumaan omillaan, missä tapauksessa muiden tukien – etenkin asumis- ja toimeentulotuen – käyttö voi kasvaa. Muutos voi myös aiheuttaa muiden kotitalouden jäsenten kasvavaa tukien käyttöä. Siltä osin kuin näin käy eivät esityksessä arvioidut julkisten menojen säästöt toteudu. Asumis- ja toimeentulotukien kielteiset kannustinvaikutukset saattavat myös olla merkittäviä, varsinkin kun ne osuvat työmarkkinatuen kanssa päällekkäin. Siltä osin kuin toimenpiteisiin reagoidaan tavoilla, jotka johtavat lisäkustannuksiin julkiselle sektorille, ovat esityksen arviot vaikutuksista julkiseen talouteen alimitoitettuja.

Esityksessä on arvioitu muutosten vaikutuksia työttömiin sekä lapsiin ja nuoriin varsin pintapuolisesti. Esityksestä puuttuu arvio toimenpiteiden vaikutuksesta tuloeroihin ja köyhyyteen, ei vähiten lapsiköyhyyteen. Hallituksen esityksiltä olisi kohtuullista vaatia paitsi esityksen toimenpiteitten myös saman aihealueen koko hallituskauden aikaisten muutosten arvioituja kumulatiivisia tulonjako- ja köyhyysvaikutuksia. Tällöin vaikutuksia lapsiin ja nuoriin voisi arvioida järkevämmin kuin esimerkiksi, kuten nyt, kohderyhmän koon mukaan tai euromääräisinä muutoksina tietyissä tapauksissa.

Lopuksi muutama sana toimenpiteiden vaikutusten arvioinnista. Esityksen sivulla 36 (luku 10) lukee: ”Esitettyjen muutosten vaikutuksia työttömyysetuuksien ja muiden sosiaaliturvaetuuksien käyttöön on mahdollista seurata työttömyyskassojen ja Kansaneläkelaitoksen tilastojen avulla.” Esityksen laatiolla on ilmeisesti toisenlainen käsitys vaikutusten arvioimisesta kuin ainakin kansantaloustieteellisellä tutkimusyhteisöllä. Sitä, mikä *vaikutus* nyt esitettävillä toimenpiteillä on työttömyyteen, kohderyhmien henkilöiden ja heidän kotitalouksiensa jäsenien elintasoon ja myös julkiseen talouteen *ei* voi arvioida vain seuraamalla työttömyyskassojen ja KELA:n tilastoja. Jo siksi, että aiemmin säädetty sosiaaliturvan leikkaukset ovat parhaillaan toimeenpanossa eli nekin niin sanotusti näkyvät mainituissa tilastoissa. Mutta ennen kaikkea siksi, että nämä toimenpiteet ollaan toteuttamassa tavalla, joka tuskin mahdollistaa tutkimusasetelman, jonka nojalla toimepiteiden syy-seurausvaikutuksia voisi luotettavasti arvioida. Suomalainen tutkijayhteisö voisi neuvoa miten tällaiset toimenpiteet voisi toimeenpanna niin, että niiden vaikutuksista olisi mahdollista saada luotettavaa tietoa. On syytä toivoa, että hallitus tulevaisuudessa esityksiä laatiessaan panostaisi tällaiseen, toimenpiteiden vaikutuksia koskevan luotettavan tiedon mahdollistamiseen.